

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
BORYS GRINCHENKO KYIV UNIVERSITY PEDAGOGICAL INSTITUTE

*Європейські та вітчизняні тренди
підготовки майбутніх учителів
початкової школи:
тезисна теорія та варіативна практика
з е-навчанням*

Монографія

*European and domestic trends in
the training of future primary school teachers:
thesis theory and variable practice
with e-learning*

Monograph

УДК 378:373.3.011.3-051]:330.35

*Рекомендовано до друку вченою радою
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 11 від 15.10.2020 року)*

Рецензенти:

Матвієнко Олена Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Комар Ольга Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Європейські та вітчизняні тренди підготовки майбутніх учителів початкової школи: тезисна теорія та варіативна практика з е-навчанням : монографія / авторський колектив; за наук. ред. д. пед. н. Т. І. Мієр. Німеччина. Карлсрує. 2020. 250 с.
ISBN 978-3-949059-01-8

У монографії представлено теоретичні та практичні напрацювання працівників кафедри початкової освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, які розроблено під час дослідження проблеми «Нова стратегія професійної підготовки вчителя початкової школи в умовах євроінтеграції», та відображено результат співпраці з Природничо-гуманітарним університетом в Сельдцах (Республіка Польща).

Для системного ознайомлення з матеріали наукової праці її контент структуровано за чотирма розділами. Для упорядкування інформації в кожному з розділів книги використано матричний підхід, відповідно до якого виклад матеріалу кожної статті здійснено з дотриманням трьох інформаційних блоків. Першим блоком передбачено розгляд ключових ідей європейського досвіду. У другому блоці реалізовано тезисне представлення теоретичних напрацювань з проблеми. Третій блок спрямовано на розкриття варіативних практичних вправлень студентів Педагогічного інституту, які навчаються на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта», включаючи е-навчання.

Зміст монографії унаочнено схемами, рисунками, скріншотами сторінок сайтів, фотографіями робіт студентів.

Для викладачів і студентів закладів вищої педагогічної освіти, учителів початкової школи, викладачів формальної і неформальної освіти та всіх, хто цікавиться е-навчанням та оволодіває знаннями в самоосвітній діяльності.

УДК 378:373.3.011.3-051]:330.35

DOI 10.30888/978-3-949059-01-8

© Авторський колектив, 2020

© Дизайн, ScientificWorld-NetAkhatAV, 2020

ISBN 978-3-949059-01-8

UDC 378:373.3.011.3-051]:330.35

*Recommended for publication by the
Academic Board of the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University
(Protocol No. 11 from 15.10. 2020)*

Reviewers:

Matvienko Olena Valeriivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Director for Research and International Relations of the Institute of Pedagogy and Psychology of the National Pedagogical Dragomanov University;

Komar Olga Anatoliyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Professional Methods and Innovative Technologies in the Primary School of the Faculty of Primary Education of Pavel Tychyna Uman State Pedagogical University.

European and domestic trends in the training of future primary school teachers: thesis theory and variable practice with e-learning. Monograph. Chief Editor Dr. of Ped. Science T. I. Miyer. Germany. Karlsruhe. 2020. 250 p.

ISBN 978-3-949059-01-8

The monograph presents theoretical and practical developments of employees of the Department of Primary Education of the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University, which were developed as the result of the research on “New strategy for primary school teacher training in terms of European integration”, and reflects the result of cooperation with the Siedlce University of Natural Sciences and Humanities (Republic of Poland).

For systematic acquaintance with the materials of the monograph, its content is structured in four sections. In order to organize the information in each of the sections of the book a matrix approach was used, according to which the presentation of the material of each article is carried out in compliance with the three information blocks. The first block provides consideration of key ideas of the European experience. In the second block the thesis presentation of theoretical developments on the problem is realized. The third block is aimed at revealing various practical exercises of students of the Pedagogical Institute who study at the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education in the specialty 013 “Primary Education”, including e-learning.

The content of the monograph is illustrated by diagrams, drawings, screenshots of website pages, photos of students' works.

This manual is designed for teachers and students of higher pedagogical education, primary school teachers, teachers of formal and non-formal education and all those who are interested in e-learning and acquire knowledge in self-educational activities.

**УДК 378:373.3.011.3-051]:330.35
DOI 10.30888/978-3-949059-01-8**

Copyright © Authoring team, 2020
Copyright © Drawing up & Design. ScientificWorld-NetAkhatAV, 2020

ISBN 978-3-949059-01-8

INHALT / CONTENT

FOREWORD	12
SECTION 1. CURRENT EUROPEAN AND UKRAINIAN TRENDS OF TRAINING OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS ...	16
1.1. Miyer T. I., Bondarenko H. L. Primary education and training of future teachers in EU countries: significant trends for Ukrainian education	17
1.2. Klim-Klimashevskya A. Polish experience in training of future teachers of preschool and primary school education	28
SECTION 2. COMPETENCE CONTEXT OF TRAINING OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS: EUROPEAN AND UKRAINIAN EXPERIENCE	42
2.1. Dubovyk S. H., Poriadchenko L. A. E-learning on preparation of future primary school teachers for the development of communicative competence of primary junior students	43
2.1.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	43
2.1.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i>	44
2.1.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	48
References	63
2.2. Sukhopara I. G. Formation of emotional competence of future primary school teachers in e-learning: the experience of Finland and Ukraine	65
2.2.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	65
2.2.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i>	66
2.2.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	76
References	83
2.3. Miyer T. I., Shyrovkov D. L. The focus of e-learning on preparation of future primary school teachers for the formation of students' key competence of lifelong learning	85
2.3.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	86
2.3.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i>	87
2.3.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	90
References	109

SECTION 3. ACTIVITY-INTERACTIVE AND CONTENT-PROCEDURAL ACCENTS OF THE PROCESS OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY EDUCATION IN EUROPE AND UKRAINE 111

3.1. Bondarenko H. L., Vashchenko O. M. Preparation of future primary school teachers for rhetorical activity within e-learning: domestic and European theory and practice.....	112
3.1.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	112
3.1.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i>	116
3.1.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	120
References	135
3.2. Rudenko N. M. Mathematical training of future primary school teachers in Europe and Ukraine: interactive component of e-learning...	137
3.2.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	137
3.2.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i> ...	138
3.2.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	141
References	155
3.3. Palamar S. P., Nezhyva L. L. Literary education of future primary school teachers: european and domestic theoretical principles and applied aspects in e-learning.....	156
3.3.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	156
3.3.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i> ...	157
3.3.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	162
References	170
3.4. Shpitsa R. I. The influence of the organization of music education in German primary school on development of e-learning in institutions of higher pedagogical education in Ukraine	171
3.4.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	171
3.4.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i> ...	172
3.4.3. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	177
References	181

SECTION 4. TECHNOLOGICAL BASIS OF MULTIPURPOSE TRAINING OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS: EUROPEAN AND UKRAINIAN TRANSFORMATIONS 182

4.1. Vyshnivska N. V., Shkurenko O. V. E-learning as a tool of preparation of future teachers for the formation of civic skills in primary school students	183
4.1.1. <i>Key ideas of the European experience in civic education</i>	183
4.1.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem</i> ...	185

4.1.3. <i>Key ideas of European experience in the introduction of media education, media technologies and e-learning</i>	193
4.1.4. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem...</i>	194
4.1.5. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	206
References	214
4.2. Romanenko L. V, Romanenko K. A., Druts I. V. Preparation of future primary school teachers for the organization of virtual study tours in e-learning: European and domestic accents.....	217
4.2.1. <i>Key ideas of the European experience in civic education</i>	217
4.2.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem of organization of educational and excursion activities</i>	218
4.2.3. <i>Creation of virtual tours of the integrated course “I explore the world”: variability of practical exercises for the organization of e-learning</i>	223
References	234
4.3. Sakaliuk O. P. Art therapy in e-learning: from theory to practice of its implementation in European and Ukrainian education	235
4.3.1. <i>Key ideas of the European experience</i>	235
4.3.2. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem “Music therapy: the experience of Europe and Ukraine”</i>	236
4.3.3. <i>Thesis presentation of theoretical developments on the problem “European and Ukrainian trends in the use of fairy tale and drama therapy”</i>	240
4.3.4. <i>Variability of practical exercises and e-learning</i>	243
References	247
EPILOGUE	248

*Palamar S. P., Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Deputy Director for Research;*

*Nezhyva L. L., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Паламар С. П., канд. пед. н., старш. н. співробітн., заступ. директ.;*

Нежива Л. Л., д. пед. н., проф.

3.3. LITERARY EDUCATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: EUROPEAN AND DOMESTIC THEORETICAL PRINCIPLES AND APPLIED ASPECTS IN E-LEARNING

3.3. ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ Й ВІТЧИЗНЯНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ В Е-НАВЧАННІ

3.3.1. Ключові ідеї європейського досвіду

На сучасному етапі розвитку людство переживає складні процеси глобалізації та інтеграції, що зумовлюють кардинальні зміни в усіх сферах життєдіяльності. Змінилися способи поширення та об'єм інформації, стрімко модернізується віртуальне Е-середовище, що впливає на переформатування освітнього простору та запровадження е-навчання. Впровадження інноваційних технологій у навчання, розвиток критичного мислення та емоційного інтелекту учнів і водночас уникнення їх перевантаженості, зорієнтованість на щасливу дитину, яка активно пізнає світ й готується до успішної соціалізації, – концептуалізують як освіту європейського стандарту, так і нову українську школу.

У рекомендаціях Європейського Парламенту і Європейської Ради щодо компетентностей для навчання упродовж життя визначено низку важливих аспектів в межах Довідкової рамкової структури, як-от: критичне мислення, творчий підхід, ініціативність, здатність розв'язувати проблеми, вміння оцінювати ризики, рішучість і конструктивне управління почуттями [1, с. 325].

Кожен з них виконує важливу роль у формуванні восьми ключових компетентностей, першою серед яких називають спілкування рідною мовою. Спілкування рідною мовою передбачає «здатність висловлювати та інтерпретувати ідеї, думки, почуття, факти та ставлення як усно, так і письмово (слухання, говоріння, читання та письмо) й лінгвістично взаємодіяти в адекватний і творчий спосіб у всіх різновидах соціальних та культурних контекстів» [1, с. 325]. Це також означає готовність до критичного та конструктивного діалогу, позитивну оцінку естетичних якостей та бажання прагнути до них [1, с. 326].

Реформування освіти потребує підвищення ефективності професійної підготовки вчителів початкових класів, зокрема розвитку вмінь досліджувати навчальні проблеми за допомогою сучасних засобів, орієнтуватися у великому інформаційному середовищі, проводити власні дослідження, цікаво й ефективно презентувати навчальні матеріали, взаємодіяти з учнями онлайн у шкільних проєктах тощо. Концепція нової української школи з-поміж ключових

компонентів позиціонує: підтримку умотивованого вчителя, який має свободу творчості й розвивається професійно; організацію виховного процесу, який формує цінності; новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей для життя, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві [2, с. 7].

Розв'язанню цих завдань сприятиме якісна літературна освіта майбутніх учителів початкових класів інтегрована з методикою навчання. Література здавна допомагала українцям відкривати європейський світ і водночас своїми самобутніми творами інтегрувати вітчизняне мистецтво в європейський культурний контекст. Таким чином у складному процесі взаємодії самобутніх літературних систем важливу роль відіграє українське письменство як «транслятор національних рис і літературного європеїзму» [3, с. 3].

3.3.2. Тезисне представлення теоретичних напрацювань з проблеми

Теза 1. Література містить потужний виховний потенціал, виражає моральні й духовні цінності, сприяє формуванню національної ідентичності, розвитку особистісного образу світу, виробленню стійкої екзистенційної позиції.

Дослідження художніх творів для дітей, вивчення життєписів українських письменників, їх естетичних уподобань у супроводі з інноваційними технологіями навчання, сучасним методичним інструментарієм збагачує естетичний досвід майбутніх вчителів початкових класів й водночас забезпечує формування їх професійної компетентності. Важливо, щоб майбутні вчителі, вдосконалюючи навички, необхідні для інформаційного суспільства, не втратили духовних важелів, були здатні плекати національну ідентичність. Тому виважений аналіз літературної спадщини українського письменства для дітей спрямовує сучасне студентство в ціннісну систему координат народних традицій і національного мистецтва.

Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, з одного боку, та оновлення змісту шкільної програми творами сучасних письменників й вимогами компетентнісного підходу, – з іншого, зумовлюють актуальність осмислення й уточнення особливостей інтегрованої з методикою навчання літературної освіти майбутніх учителів початкових класів.

Аналіз методики викладання інтегрованої літературної дисципліни у педагогічних закладах вищої освіти для студентів спеціальності «Початкова освіта» підтверджує ефективність впровадження авторської методичної моделі. Презентуючи методичну модель літературної освіти майбутніх учителів початкової школи у ЗВО, обґрунтуємо важливість впровадження інтегрованої навчальної дисципліни вивчення дитячої літератури з методикою навчання; визначимо теоретичні засади навчання дитячої літератури студентів педагогічних спеціальностей; окреслимо інновації практичної методики організації навчальної діяльності студентів з вивчення творів українського письменства для дітей.

Теза 2. У зв'язку із суспільними зрушеннями педагогічна освіта в Україні зазнає значних змін.

Оскільки реформа української школи висуває нові вимоги до навчання й оцінювання досягнень учнів, змінюються й акценти у професіограмі майбутнього вчителя початкових класів. Проаналізуємо інновації мовно-літературної освітньої галузі в 1-2 класах, щоб окреслити потреби сучасної школи й урахувати їх у формуванні нової моделі педагогічної освіти майбутніх учителів початкових класів.

З-поміж головних завдань рідномовної освіти у початковій школі (за програмою Р. Шияна) вирізняються [4]:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;

- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;

- розвиток уміння вдумливого читання; збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;

- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;

- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх;

- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Зауважимо, що Типова освітня програма розроблена на основі компетентнісного підходу, тому пропонований зміст передбачає конструювання знань, формування уявлень, розвиток умінь учнів через практичний досвід, активну діяльність. Ініціатори реформи пропонують змінити форми організації освітнього процесу і методи навчання на інтерактивні, зокрема проекти (інформаційні, мистецькі, дослідницькі), сюжетно-рольові ігри, інсценізації (театралізації), моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії тощо. Відбулися якісні зміни й в оцінюванні учнів початкової школи. Система без знакової оцінки не зменшує відповідальності вчителя за навчальні досягнення учнів, не змінює вимоги до обсягу засвоєних знань, натомість «свідоцтво оцінювання» школярів дає вичерпну характеристику їх навчальної діяльності стосовно висловлювання власного ставлення до мистецьких творів і прочитаного, виявлення читацьких інтересів, але щонайважливіше – це здатність втілення власних ідей в художні образи й створення художніх образів різними засобами. Таким чином нова українська школа виховує особистість, здатну емоційно сприймати, творчо мислити, проектувати, моделювати, змінювати світ на краще.

Відповідно до викликів реформи нової української школи майбутньому вчителю початкових класів необхідно навчитися не тільки орієнтуватися в інформаційному (літературному, літературно-критичному й літературознавчому) просторі, здійснювати пошук і аналіз сучасної літератури для дітей в окремих виданнях, збірках, хрестоматіях, дитячій періодиці, використовуючи Е-ресурси (веб-сайти, портали), а й набути у процесі

професійної підготовки креативних умінь моделювати та організовувати навчальні заняття літературного читання із застосуванням сучасних освітніх технологій навчання в умовах інтегрованого тематично-проектного навчання. У контексті мовно-літературної галузі це означає планувати й проводити мовні експерименти з художнім твором, що передбачають формулювання й перевірку дитячих гіпотез; розробляти й організовувати гру-драматизацію; проводити дискусії; моделювати різноманітні інтерактивні вправи і завдання, як-от: загадки, шаради, метаграми; перетворення текстової інформації в графічну; заповнення «карти» прочитаного; хмара слів для розвитку мовлення тощо.

***Теза 3.** Покращення якості педагогічної освіти у ЗВО вимагає застосування інноваційних форм і методів викладання та адаптацію напрацьованих підходів до нових умов навчання, зокрема е-навчання.*

Формування професійної (літературної, літературознавчої, літературно-критичної та методичної) компетентності досягається завдяки комплексному інтегрованому е-навчанню. Застосування інтегрованого підходу до вивчення дитячої літератури з методикою навчання, на нашу думку, є не тільки доречним, а й ефективним, оскільки на основі літературних творів відразу вибудовується методична модель їх вивчення, а для практичної апробації форм, методів, технологій навчання є програмні тексти українського письменства для дітей. Таким чином, інтегрований курс характеризують цілісність, системність, багаторівневність літературних, літературознавчих і літературно-критичних знань і водночас універсалізація практичних умінь аналізувати й інтерпретувати художній твір, а також естетичні й логічні виміри літератури й методичний інструментарій, що дає можливість орієнтуватися в сучасних тенденціях розвитку дитячої літератури й моделювати різноманітні алгоритми сприйняття й осмислення текстів, розвивати критичне мислення, емоційний інтелект і зв'язне мовлення учнів.

***Теза 4.** Розвиток науково-методичної думки в умовах модернізації вищої освіти, реалізації компетентнісного підходу, нових вимог якості підготовки фахівців активізували напрацювання інноваційних моделей навчання.*

Освітня модель – це «логічно послідовна система відповідних елементів, включно з метою освіти, її змістом, проектування педагогічної технології та технології керування освітнім процесом, навчальних планів і програм», - так її розуміє О. Дахін [5, с. 23].

М. Бершадський вирізняє модель навчання, яка складається з педагогічної техніки та дидактичної основи, що містить систему методів і організаційних форм навчання [6, с. 118–119].

У дослідженні педагогічних явищ і процесів О. Дахін віддає перевагу динамічним моделям, що не тільки відтворюють структуру явища, а й характеризуються динамічністю. Так, Є. Лодатко вказав на змінюваність педагогічних явищ, зумовлену інформаційним впливом на суб'єкт навчання,

передбачив можливість відмінних інтерпретацій розробленої моделі під час апробації й практичного втілення її в умовах реального навчально-виховного процесу, розробку різних технологій реалізації модельних рішень [7, с. 4]. Динамічність методичної моделі бачиться також у її корегуванні й доповненні відповідно до сучасних досягнень науки (літературознавства, педагогіки, методики викладання літератури, ІКТ) та культури.

Г. Токмань слушно визначила складники методичної моделі викладання літератури, як-от: спільна ідея, мета, система духовних цінностей; принципи викладання; завдання літературної освіти та відповідні вимоги до фахової підготовки вчителя; психолого-педагогічні особливості сприймання художньої літератури, що необхідно реалізувати на всіх рівнях викладання [8, с. 31].

Методологічним підґрунтям методичної моделі навчання мають стати наукові засади філософії освіти, а також здоров'язберезувальні технології. Нині актуалізоване поєднання педагогіки із синергетикою (теорією про відкриті процеси самоорганізації складних систем), що відображають філософські праці М. Громкової, В. Лутая, а також численні педагогічні розробки.

Важливі тези синергетичної концепції самоорганізації в розбудові системи освіти сформулювала М. Громкова:

- Світ сприймається як єдність «біо-соціо-дух» зовнішньо та «індивідуальність-людина» внутрішньо.

- Освітній простір, у якому реальне усвідомлюється, усвідомлене – реалізується.

- Використання додаткової енергії (синергії) співпраці, співтворчості, розуміння одне одного, інформативний обмін.

- Освітній процес передбачає не тільки отримання інформації, а також її усвідомлення, що породжує власні судження [9, с. 41–42].

***Теза 5.** Сучасна освіта є новим соціокультурним явищем, яке передбачає максимальну активність учнів, виявлення самостійності, діалогічну взаємодію суб'єктів навчального процесу та інформативний обмін під час е-навчання.*

Доступ до отримання інформації знаходиться на «кінчику вказівного пальця руки», але знайти потрібне й оперувати набутими знаннями стало набагато складніше. Завдання викладача – зорієнтувати майбутніх вчителів у сучасному інформаційному просторі, добираючи художні тексти, літературознавчі й мистецтвознавчі матеріали, а також навчити застосовувати знання в професійній сфері. Аналіз досвіду вітчизняних та зарубіжних учених із обґрунтування синергетики дає змогу окреслити орієнтири синергетичного підходу до викладання дитячої літератури з методикою навчання:

- інтеграція літературознавчих і методичних підходів;

- творчий характер навчання, створення майбутніми вчителями початкових класів власного літературного й методичного продукту;

- розвиток інтерпретаційної свідомості засобами альтернативних шляхів та методів аналізу художнього твору;

- застосування різноманітних методик та засобів ІКТ для реалізації завдань літературного читання та аналізу художніх творів;
- вивчення літератури для дітей як мистецтва, на естетичних засадах;
- урахування міждисциплінарних та міжмистецьких зв'язків.

Системотвірною основою моделювання системи вивчення дитячої літератури майбутніми вчителями початкових класів є ідея організації навчання на естетичних засадах із необхідністю осмислення методики літературного читання, що забезпечуватиме формування орієнтирів у літературі для дітей та розвиток професійної компетентності, спрямованої на успішність духовно-ціннісного засвоєння художнього образу світу молодшими школярами.

Моделюючи методичний комплекс, спрямований на глибоке емоційне переживання й розуміння творів українського письменства для дітей, керуватимемося передовсім принципом естетизму, що ґрунтується на розумінні сутності й природи художньої літератури, котра є видом мистецтва й розвивається за загальними естетичними законами художнього освоєння дійсності. Глибина сприйняття художнього твору залежить від розвитку особистісних естетичних критеріїв, пов'язаних з переживанням краси, розумінням естетичних цінностей. Успішність методики роботи майбутнього вчителя початкових класів із художніми текстами залежить від:

- набуття естетичного досвіду сприйняття художніх творів літератури для дітей;
- засвоєння духовних цінностей, виражених у художніх творах для дітей;
- розвитку естетичного чуття, тобто здатності розуміти красу художнього образу, вираженого різними художніми засобами;
- формування естетичних смаків, вмінь оцінювати літературні твори крізь призму естетичних критеріїв.

Сучасна літературна освіта майбутніх учителів початкових класів завдяки міждисциплінарності поєднує традиційні форми навчання з інноваційними. Освітні програми, як і раніше, передбачають проведення лекцій, семінарів, практичних і лабораторних занять, але їх формат змінюється в залежності від готовності студентів сприймати інформацію з різних джерел. Сучасна система вищої педагогічної освіти зорієнтована на активне й самостійне навчання студента, викладачеві ж відведено роль помічника й організатора у створенні траєкторії індивідуального професійного розвитку майбутнього вчителя. Таким чином набуває значення інтерактивне навчання, засноване на взаємодії студентів і викладача.

На думку В. Шарко, інтерактивні форми роботи стимулюють розвиток когнітивних процесів, заохочують молодь висловлювати власну думку, активізують досвід, стимулюють відповідальність за навчання та розвиток вміння вчитися [10, с. 66].

В умовах збереження інформації на електронних носіях і легкого доступу до неї класична аудиторна лекція викликає інтерес не стільки інформативністю, скільки проблемністю або науковою новизною, коли викладач знайомить слухачів із сформованою в процесі дослідження авторською рецепцією проблеми з предмета. Упровадження інтерактивних технологій в навчальний

процес змінюють вектор проведення лекцій у бік активного залучення студентів до діалогової взаємодії. Найбільш поширеною формою таких занять, як слушно вважає О. Семенов, є «діалог з аудиторією», коли під час лекції «викладач ставить студентам запитання для з'ясування думок і рівня обізнаності з проблеми» [11, с. 83]. До прикладу, аналізуючи на лекції творчість Павла Тичини, слід акцентувати увагу на поезії «Хор лісових дзвіночків» (уривок з поеми «Дзвінкоблакитне»). Проблемне запитання: «Чому поема має таку незвичну назву «Дзвінкоблакитне»?», – спрямує пошуки студентів на осмислення індивідуального стилю поета, який сприймав і художньо відтворював світ через звуки й кольори, оскільки мав абсолютний слух і хист художника. З дитячої літератури діалог також важливо активізувати з приводу системного осмислення змістових і формальних особливостей художнього твору, його естетичної природи та інтерпретації художнього образу. Поетика творів для дітей розглядається на проблемно-тематичному, жанрово-стильовому й нарративному рівнях, що можуть стати предметом обговорення на лекціях-діалогах з аудиторією.

3.3.3. Варіативність практичних вправлянь та е-навчання

Вивчення дитячої літератури передбачає організацію різновекторного діалогу читача з письменником, твором, героєм, тому лектору доречно активізувати роботу майбутніх вчителів початкових класів з формулювання запитань з приводу осмислення художніх текстів й життєпису їх автора, розуміння художнього образу тощо. Запитання, сформульовані студентами, доречно систематизувати за допомогою віртуальної інтерактивної дошки Padlet, яка дозволяє робити онлайн записи, легко читати і доповнювати інших. Таким чином студенти візьмуть участь у проєктуванні веб-лекції «прес-конференції», склавши спільними зусиллями з викладачем план із запитань, які їх цікавлять найбільше у вивченні окресленої теми.

Студенти мають можливість заздалегідь ознайомитися з матеріалами навчального заняття (зокрема біографіями письменників, текстами художніх творів, методичними рекомендаціями щодо вивчення прозового чи поетичного твору тощо) за інтернет-джерелами та електронними виданнями, тому знання фактичного матеріалу пропонується перевірити, застосувавши під час веб-лекції кілька помилок змістового та методичного характеру, або організувати дискусію.

Підтверджують ефективність заняття з літератури, проведені в музеях (Національний музей літератури України, Музей Бориса Грінченка) та бібліотеках (Національна бібліотека України для дітей, Бібліотека ім. В. Маяковського). У вітчизняній методиці викладання літератури знайшли застосування квести як інтелектуальна діяльність, зорієнтована на пошук інформації, дослідження проблем з розв'язанням різноманітних завдань, логічних загадок, що потребують активізації критичного мислення.

До прикладу, майбутнім учителям початкових класів в музеї Бориса Грінченка було проведено інтерактивну екскурсію з елементами квеста з теми «Борис Грінченко – безкомпромісний лицар національної ідеї». Студентам,

об'єднанням в групи, було запропоновано самостійно ознайомитися з матеріалами стендів музею з метою пошуку, визначення й фіксування у «паспорт» літератора його життєвого кредо, сфер діяльності та досягнень, рис характеру, окреслення кола друзів і однодумців. Кожна група на основі зібраної інформації та власних вражень презентувала уявлення про особистість Бориса Грінченка й виготовила буклет про музей видатного українського письменника. Формат квесту успішно застосовується й під час е-навчання, спрямованого на ознайомлення з творчістю сучасних літераторів. Так, на зустрічі із Зіркою Мензатюк у Національному музеї літератури України майбутнім учителям початкових класів було запропоновано відвідати інтерактивну виставку повного зібрання книжок для дітей письменниці. Студенти мали можливість побачити оригінали ілюстрацій до книжок й зануритися у дивовижну художнього світу, створеного талановитими художниками за мотивами творів Зірки Мензатюк, взяти до рук книгу з колекції авторки й ознайомитися з нею. Продовженням зустрічі стала організація веб-квесту із розробкою пошукових завдань, що спонукали студентів до вивчення художніх образів дитячої письменниці, відтворення їх за допомогою різних засобів ІКТ. Опанувавши методику застосування подібних форм навчання, студенти розробляють власні літературні веб-квести, готуючись проводити їх під час педагогічної практики е-навчання.

Важливими для розвитку креативності майбутніх учителів початкових класів є майстер-класи, які допомагають усвідомити процес художньої творчості. Такими стали практичні заняття з вивчення літературної казки, проведені в бібліотеці ім. В. Маяковського сучасними письменниками, які пропонували свої алгоритми написання казок, навчаючи моделювати зміст і форму художнього твору, зокрема обирати головного героя, формулювати мету його дії, проектувати перешкоди та способи їх подолання, застосовувати образне мовлення тощо. У професійній діяльності вчителів початкових класів набуті вміння необхідні для створення лінгвістичних казок, формулювання творчих завдань для молодших школярів. Візуалізації художнього світу дитячої літератури, розвитку творчої уяви студентів сприяють майстер-класи художників із створення ілюстрацій до художніх творів для дітей. Один з таких майстер-класів для майбутніх учителів початкових класів провів Кость Лавро, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, ілюстратор дитячих книжок, виданих у видавництві «А-ба-ба-га-ла-ма-га». На таких інтегрованих майстер-класах студенти не тільки мають можливість випробувати різноманітні техніки малярства, але й вчать створювати художній образ, презентувати власну рецепцію літературного твору.

У літературній освіті майбутніх учителів початкових класів активно застосовується технологія формування й розвитку критичного мислення. Одним з ефективних прийомів є «концептуальна таблиця», що візуалізує компаративні порівняння художніх творів. Таблицю доречно будувати таким чином, щоб по вертикалі були розташовані представники різних національних літератур (або різних мистецтв), а по горизонталі – риси, які підлягають порівнянню, зокрема жанри, проблемно-тематичний комплекс, художні образи тощо (або настрої та емоції, відображені у творах).

Розвиваючи здатність узагальнювати думки з приводу прочитаного, чітко структурувати важливу інформацію, пропонуємо студентам складати сенкани. Їх лаконічність, виразне окреслення теми відразу налаштовує учнів на визначення найважливіших характеристик, зокрема головного героя або стилю письменника, свідомого відсікання другорядного, загального, несуттєвого для запам'ятовування. Алгоритм створення сенкану (табл. 1) розміщується на навчальній платформі Moodle.

Таблиця 1

Алгоритм створення сенкану

Рядки	Алгоритм створення сенкану	Алгоритм створення сенкану – характеристики літературного героя або письменника
<i>Перший</i> рядок	Один іменник – тема	Ім'я героя (прізвище письменника)
Другий рядок	Два прикметники, щоб описати тему	Два прикметники, щоб описати який герой (щоб схарактеризувати індивідуальний стиль письменника)
Третій рядок	Три дієслова, що називають дію , пов'язану з темою	Три дієслова, які стосуються дій героя (які стосуються способу відображення художнього світу письменником)
Четвертий рядок	Фраза з чотирьох слів – висловлювання ставлення до теми , почуття з приводу обговореного	Висловлювання з чотирьох слів, яке виражає значення героя , осмислення його дій і вчинків (висловлювання, яке стосується творчої діяльності письменника, його життєве або творче кредо)
П'ятий рядок	іменник – висновок , перефразування сутності теми	Іменник , який характеризує героя (іменник, який характеризує письменника, можливо його псевдонім)

В. Уліщенко обґрунтувала важливість складання сенканів для фіксації емоційних вражень читачів, особливостей сприйняття художнього образу, опису почуттів, асоціацій [12, с. 138].

Методичний прийом «ромашка запитань» на заняттях з дитячої літератури з методикою навчання дозволяє різнобічно досліджувати й інтерпретувати художні твори. Ромашка запитань (за Б. Блумом) складається із шести запитань

з урахуванням рівнів пізнавальної діяльності: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка. Упроваджуючи цей прийом у літературній освіті, формуємо систему запитань, що стосуються знань художнього тексту, відтворення його найважливіших елементів; мають уточнювальний характер, їх ставлять з метою деталізації сказаного, роз'яснення своєї думки; що передбачають встановлення причинно-наслідкових зв'язків, пов'язаних із розумінням художнього твору і вважаються пояснювальними; стосуються аналізу поетику художнього твору, зокрема жанру, тематики й проблематики, пафосу, художнього образу, художнього мовлення тощо; запитання синтетичного характеру, які стосуються розуміння художнього твору в єдності змісту й форми, його сприйняття, за Є. Пасічником, «розумом і серцем» (логічне й емоційне); запитання, спрямовані на оцінку художнього твору, творчості письменника.

В освіті розвинених країн світу набувають популярності технології віртуальної і доповненої реальності. Так, у Державному університеті Північної Кароліни студенти використовують віртуальну реальність під час вивчення природничих наук. У процесі віртуальних польових досліджень вони знаходять, спостерігають і вивчають організми в їхньому природному середовищі існування. У Пеннському державному університеті в Пенсильванії студенти всіх спеціальностей відвідують практичні заняття у класах, обладнаних технологіями віртуальної реальності. Таким чином вони вчаться на ситуаціях, спроектованих на майбутнє життя [13]. VR та AR активно застосовують в школах Америки та Європи. Особливої популярності набула технологія доповненої реальності, для роботи з якою достатньо звичайного смартфона або планшета. З допомогою цих гаджетів сучасні школярі мають можливість віртуально досліджувати організм людини, подорожувати, брати участь в історичних подіях, спостерігати фізичні явища, проводити дослідження тощо. Специфіка художньої літератури, її образність, органічна інтегрованість в мультимедійний простір наштовхують на думку про необхідність часткового оживлення художньої картини за допомогою технології доповненої реальності у процесі літературного читання.

У рекомендаціях Європейського Парламенту і Ради «Про основні професійні навички, необхідні для отримання освіти протягом усього життя» (від 18.12.2006р. №2006/962/Є) йдеться про формування основних компетентностей, які допомагають особистості успішно соціалізуватися. Для головних компетентностей серед інших названо такі еталонні рамки, як критичне мислення, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями [14]. Для майбутніх учителів початкових класів важливо набути знань, умінь і навичок застосування доповненої реальності під час організації літературного читання, оскільки новітні технології сприяють формуванню інтересу до книжок, глибшому емоційному сприйняттю художнього твору, активізації творчої яви молодших школярів.

На заняттях з дитячої літератури студенти спеціальності «Початкова освіта» вчаться працювати з книгами серії «Читай і грай» українського видавництва Art Nation Publishing. Серед них казкові повісті Льюїса Керрола «Аліса в Країні див» (2017) та «Аліса у Задзеркаллі» (2018), Ернеста Теодора Амадея Гофмана

«Лускунчик і Мишачий король» (2018), казки Ганса Крістіана Андерсена «Дикі лебеді» (2019) та «Снігова королева» (2019), Шарля Перро «Спляча красуня» (2019) та «Кіт у чоботях» (2020). За допомогою безкоштовного додатку WowBox AR на ілюстрованих сторінках зі спеціальною позначкою сюжети художніх творів оживають, реальні образи поєднуються з віртуальними. Видавництва супроводжують видання з доповненою реальністю інтерактивними браслетами, розмальовками, стікерами, які активізують діяльність читачів у віртуальному художньому світі й можуть бути успішно застосовуватися у навчальному процесі. Якісним прикладом диджиталізації сучасної української літератури для дітей визнано повість Катерини Бабкіної «Гарбузовий рік» (видавництво Старого Лева, 2015). «Оживлює» це видання додаток The Pumpkin's Year на AppStore або GooglePlay для платформ iOS та Android відповідно. Доповнену реальність казкової повісті Льюїса Керрола «Аліса в Країні див» та повісті Катерини Бабкіної «Гарбузовий рік» доречно використати для організації е-навчання в початковій школі, оскільки ці твори рекомендовані до вивчення Міністерством освіти й науки України.

Так, постає необхідність розробки для е-навчання методики вивчення художнього твору за допомогою доповненої реальності й впровадження її у викладання курсу дитячої літератури для майбутніх педагогів початкової освіти. Для активації сторінок дитячих книжок з доповненою реальністю, студенти завантажують на смартфон відповідний додаток і наводять гаджет на спеціальній мітці інтерактивних ілюстрацій. Спеціально розроблена програма приєднує до мітки віртуальний об'єкт AR і активізує його на екрані. Таким чином відбувається знайомство студентів із доповненою реальністю художнього світу. Наступним кроком пропонуємо студентам спостереження за літературними героями та взаємодію з ними через анімацію. AR-технології дозволяють створювати ігрові завдання, під час виконання яких активізується обмін враженнями за допомогою мобільних пристроїв. Наприклад, за сюжетом казки Е. Гофмана «Лускунчик і Мишачий король» можна звільнити Лускунчика від мишей, допомогти персонажам знайти сховані у віртуальній кімнаті предмети, увімкнути музику для танцю головних героїв тощо. У доповненій реальності повісті К. Бабкіної «Гарбузовий рік» натисканням на предмет можна змусити його рухатися або відтворювати звуки. Таким чином студенти мають приклад наочного демонстрування персоніфікації художніх образів на кшталт Велосипедика, Гарбуза, Грака, організації їх сприйняття різними органами відчуттів, застосування доповненої реальності як засобу активізації творчої уяви й формування образного мислення під час е-навчання.

Як приклад е-навчання з використанням AR-додатків на уроках читання в початкових класах пропонуємо студентам розфарбувати героїв художнього твору із додатків до казок з доповненою реальністю, навести на малюнки смартфон або планшет із встановленими заздалегідь програмами й активувати зображення. Спостереження віртуального художнього світу, обмін враженнями від взаємодії з літературними героями є основою для практичної розробки майбутніми вчителями початкової школи методичної моделі застосування доповненої реальності. Пропонуємо студентам реалізувати проєкт, завданнями

якого є моделювання методики вивчення художнього твору молодшими школярами із застосуванням AR-додатків, планування етапів: залучення у віртуальний художній світ; взаємодії з літературними героями; читання художнього твору або прослуховування аудіо; дослідження художнього твору; творчу роботу в групах (створення реклами, написання листа героєві тощо); оцінювання.

Сучасний розвиток ІКТ дозволяє запроваджувати е-навчання у закладах вищої освіти відповідно до викликів часу й вимог освітніх реформ. Не виключенням є й мовно-літературна галузь, на перший погляд, дещо віддалена від ІКТ. Реалізуючи завдання курсу дитячої літератури з методикою навчання усе частіше майбутнім вчителям початкових класів пропонуються завдання е-навчання, які потребують використання засобів ІКТ. Студенти виконували такі види роботи, як створення:

- буктрейлерів та коміксів за художніми творами для дітей;
- QR-квестів для молодших школярів за текстами творів сучасних письменників;
- мультимедійних презентацій на Google-диску;
- ментальних карт (ресурс Mindmeister) за сюжетами прозових творів;
- літературної веб-енциклопедії;
- відео-презентацій про письменників та їхню творчість (ресурси «RoowToon», «Prezi»);
- візуалізованого плану творів за допомогою інфографіки;
- інтелектуальних ігрових завдань для молодших школярів (ресурс LearningApps) тощо.

Вивчення творчості для дітей поетів-шістдесятників (збірка «Бузиновий цар» Ліни Костенко, збірка «Дивосвіт» Ігоря Калинця, збірка «Побреженьки для Яремки» Івана Світличного, збірка «У Неквапи білі лапи» Миколи Вінграновського) мало потужний емоційний резонанс серед студентства. Майбутні вчителі початкових класів презентували у відеошопах сюрреалістичні дивовижні образи Миколи Вінграновського та Ігоря Калинця, засоби гумору в поезіях для дітей Івана Світличного, яскраві образи природи в дитячій ліриці Ліни Костенко. Окрім розвитку професійних навичок читати поезію експресивно й усвідомлено, розрізняти жанри й мотиви творів, студенти намагалися художньо передати образи, настрої, почуття, ритмічність поезії за допомогою засобів ІКТ, створювали відео тури, завантажували дисплейні тексти на YouTube.

Авторську модель літературної освіти майбутніх учителів початкових класів у ЗВО представлено на рис. 1.

Рис. 1. Модель літературної освіти майбутніх учителів початкових класів у педагогічних ЗВО на основі е-навчання

Особливим типом інтелектуальної діяльності майбутніх вчителів початкових класів під час вивчення дитячої літератури вважаємо проєктування, оскільки проєкти активізують пізнавальну активність, ініціативність, розвиток

навичок високого рівня (аналізу та синтезу), а також виявлення креативності, прагнення до самоосвіти та співробітництва під час дослідження різних літературних, літературознавчих, мистецтвознавчих, культурологічних, історичних та ін. джерел, самостійного пошуку їх у мережі Internet. Реалізуючи проєкт з дитячої літератури, студенти вчаться усвідомлено планувати свої дослідження, використовувати найновіші літературознавчі, мистецтвознавчі та культурологічні джерела, виражено й раціонально використовувати Internet з метою саморозвитку, працювати самостійно і в колективі, а головне – аналізувати й порівнювати мистецькі явища, доводити власні погляди.

Результатом реалізації проєкту є створення власного літературного або літературознавчого продукту та його практичне застосування. Ним може бути підготовлені й продемонстровані відеофільми, літературні карти, рекламні буклети, мультимедійні презентації, а також публікації у вигляді літературної газети, журналу, збірки, створених за допомогою програми Microsoft Publisher. Створення власного літературного продукту (казки, поезії, есе, ігрового контенту) та його публікація в електронному виданні дозволяє студентам усвідомити закони художньої творчості, специфіку художнього образу, розвиває творчість, критичне мислення, емоційний інтелект.

Заснована на ідеї організації е-навчання дитячої літератури на естетичних засадах із необхідністю осмислення методики літературного читання з урахуванням загальних засад синергетики, евристики, здоров'язбережувальної педагогіки, компетентнісного й діяльнісно-ціннісного підходів, авторська модель спрямована на результат, тобто розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Богданова А.М., 2009. 404 с.
 2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
 3. Матвіїшин В. Український літературний європеїзм : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
 4. Навчальні програми для 1-4 класів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.
 5. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и... неопределенность. *Педагогика*. 2003. № 4. С. 21–26.
 6. Бершадский М. Е., Гузеев В. В. Дидактические и психологические основания образовательной технологии. Москва : Педагогический поиск, 2003. 256 с.
 7. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intellect_invest.org.ua/pedagog_editions_e_magazine_pedagogical_science_vy_puski_n1_2010_st_2/
 8. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 312 с.
 9. Громкова М. Т. Мироззренческая функция современного образования. *Magister*. 2000. № 6. С. 38–50.
 10. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект : посібн. для вчит. та студ. Київ : СПД Богданова А.М., 2007. 220 с.
 11. Ефективні технології навчання у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців: монографія / авт. кол. О. Семенов, В. Герман, Н. Громова та ін.; за заг. ред. О. Семенов. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 376 с.
 12. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 398 с.
 13. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoyu-mozhe-butyu-suchasna-osvita/>
- Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975

SCIENTIFIC EDITION

Монографія
MONOGRAPH

*Європейські та вітчизняні тренди підготовки майбутніх
учителів початкової школи: тезисна теорія та варіативна
практика з е-навчанням*

*European and domestic trends in the training of future primary
school teachers: thesis theory and variable practice
with e-learning*

Авторський колектив; за наук. ред. д. пед. н. П. І. Мієр

*Authoring team; in accordance with the scientific edition of
Dr. of Ped. Science P. I. Myer*

Service sheet 14.18
Circulation 500 copies.
Signed: November 20, 2020

Published:
ScientificWorld -Net Akhat AV
Lußstr 13,
Karlsruhe, Germany

Publisher is not responsible for accuracy
information and scientific results presented in the monograph

ISBN 978-3-949059-01-8

